

ОСНОВОПОЛОЖНІ ПРИНЦИПИ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ ЯК НАУКИ

Економічний аналіз як наука є системою спеціальних знань, що пов'язана із дослідженням причинно-наслідкових зв'язків зміни та розвитку економічних явищ і процесів у їх взаємозв'язку та взаємозумовленості [4]. Як і будь-яка інша наука, економічний аналіз ґрунтується на достатньо широкому колі чітко визначених принципів, вимог, яких вона повинна обов'язково дотримуватися у процесі організації, проведення аналізу та практичному використанні його результатів, причому ефективність дослідження напряму залежить від комплексності використання таких принципів.

Принципи економічного аналізу – це основні вихідні положення, загальні умови та норми здійснення економічного аналізу, які визначають якість та результативність аналітичних досліджень.

Дискусійним залишається визначення та зміст систем економічних принципів та їх окремих складових, оскільки фахівці-аналітики мають різні підходи до формування зазначених категорій та їх тлумачення:

- М. Г. Чумаченко використовує принципи доречності, достовірності, зрозумілості, комплексності, об'єктивності, оперативності, періодичності та системності [1];
- В. П. Завгородній, В. В. Сопко вирізняють в економічному аналізі такі принципи, як принцип адаптивності, безперервності, випереджаючого відображення, динамізму, конкретності, пропорційності, прямої точності, ритмічності, субординації [2];
- І. Д. Лазаришина керується принципами автономності, безперервності, варіативності, дієвості та конкретності, динамізму, доречності, достовірності, ефективності (економічності), комплексності, науковості, обґрунтованості, оперативності, повноти, послідовності та системності [3];
- Є. В. Мних виділяє принципи демократичності, конкретності та дієвості, комплексності, науковості, рейтингової оцінки, системності [4];
- О. В. Олійник визначає систему принципів економічного аналізу як таку, що включає принципи визначальної ролі практики в процесі пізнання, історизму, об'єктивності, пізнаваності, спадкоємності, суперечності, творчої активності [Ошибка! Источник ссылки не найден.] тощо.

Виходячи з багатогранності підходів та тлумачень, на нашу думку, слід виділити наступні основоположні принципи економічного аналізу як науки:

1. Принцип адаптивності. Відповідно до цього принципу, дослідження має проводитися з розробленням та використанням гнучких методик, що здатні охопити найбільш можливу кількість причинно-наслідкових зв'язків за допомогою аналітичних методик, прийомів, засобів, які піддаються уточненню, вдосконаленню, коригуванню, тобто адаптуванню до різних ситуацій та цілей. Тим самим, принцип адаптивності дає можливість дослідникові передбачити останні умови, фактори впливу на об'єкт дослідження, що виникають під час його діяльності у відносинах із зовнішнім середовищем, прояв яких відбувається внаслідок випадкових та невизначених явищ та процесів, застосування нестандартних комбінацій методів та прийомів економічного аналізу, наприклад, технічних методик, перейнятих з інших наук, пристосованих до потреб аналізу.

2. Принцип актуальності. Передбачає важливість (релевантність) аналізу, що відповідає запитам і потребам користувачів аналітичної інформації та сприяє практичному використанню його результатів для прийняття оптимальних управлінських рішень. Водночас забезпечення системи суб'єктів актуальною інформацією можливе лише за умов своєчасної реакції аналітика на відповідну потребу.

3. Принцип дієвості та конкретності. Передбачає цільову направленість та адресність дослідження на конкретні явища та процеси для ефективності (результативності) досягнення поставленої мети, прийняття найкращих рішень в управлінні. У той час як дієвість забезпечується за допомогою розробки аргументованих висновків та пропозицій та своєчасних рекомендацій аналітика, конкретність досягається шляхом аналізу конкретних даних цільових об'єктів дослідження, які є взаємопов'язаними або порівняльними. При цьому ступінь конкретності можна схарактеризувати кількістю визначень його висновків та застосуванню різних методик аналізу.

4. Принцип ефективності (економічності). Є одним з найважливіших принципів, оскільки напряму інтегрується з усіма іншими зазначеними принципами, при цьому має місце забезпечення позитивного економічного ефекту, що буде вищим за витрати на проведення даного дослідження. Недотримання цієї умови призводить до недоцільності економічного аналізу. З цією метою, під час проведення дослідження слід використовувати останню методологію, засоби, що зможуть полегшити роботу аналітика.

5. Принцип комплексності. Є тісно пов'язаним із принципом системності, але має більш вузьке значення. Він передбачає необхідність всебічного дослідження причинно-наслідкових взаємозв'язків явищ та процесів, що притаманні об'єкту дослідження, комплексність оцінювання вхідної інформації, її зміну та розвиток у часовій та просторовій системах за допомогою кількісних і якісних ознак та вихідну інформацію (результат) цього процесу. Комплексність аналізу досягається його всеохопністю, а отже науковець-аналітик має розглядати як цільові, так і побічні результати проведеного дослідження. Визначена завершеність, якою відрізняється цілісність системи, вимагає використання найбільш повних та багатогранних методів економічного аналізу, а також припускає й окремі аналізи складових сукупності досліджуваних явищ та процесів.

6. Принцип науковості. Відповідно до цього принципу, економічний аналіз спирається на останні здобутки спеціальних галузей науки, використовує новітні науковий підхід та методологію економічного аналізу, передбачаючи пізнання об'єктивної реальності факторів існування, змін та розвитку економічної системи та дії її законів, організацію аналітичних досліджень. Принцип науковості передбачає використання та дослідження виключно достовірної інформації моделі об'єкта дослідження. Недостовірною інформацією може призвести до хибних висновків, які не забезпечать ефективності управління підприємством і призведуть не тільки до недоцільності аналізу, а й до можливих негативних наслідків. Для визначення того, наскільки інформаційне відображення об'єкта дослідження є вірогідним, науковці-аналітики проводять його перевіряння застосовуючи провідні технології опрацювання такої інформації, економіко-математичні моделі та методи.

7. Принцип оперативності. Передбачає швидке та чітке здійснення розрахунків, інтерпретації результатів аналізу, а оформлені висновки, рекомендації та прийняті управлінські рішення, що спрямовані на покращення господарської діяльності підприємства, мають бути втілені негайно. Завдяки впровадженню даного принципу аналіз перетворюється на інструмент оперативного контролю за функціонуванням підприємства та явищами й процесами, що відбуваються під час такої діяльності.

8. Принцип об'єктивності. Полягає в тому, що результати економічного аналізу повинні відображати об'єктивну реальність і базуватися на достовірній, правильній та реальній інформації та точних аналітичних розрахунках, а не на суб'єктивних думках, можливостях певних осіб формулювати висновки та рекомендації. Така інтерпретація буде сприятливою для прийняття зважених та обґрунтованих управлінських рішень.

9. Принцип системності. Системність економічного аналізу полягає в тому, що кожний об'єкт дослідження, сам процес аналізу розглядають як складну динамічну систему, що містить широкую кількість складових, застосовуючи аналіз усіх взаємозв'язків та взаємозалежностей економічних явищ та процесів. Це означає, що не слід недооцінювати вплив окремих показників на сукупну систему, оскільки їх зміна може спричинити зсування усієї системи та її функціонально-структурної будови, при цьому доречним є ухилення від аналізу непов'язаних з досягненням визначеної мети показників. Принцип передбачає використання в аналізі чітко визначених методик на противагу розрізаних показників.

Принцип системності є інтегральним, оскільки, для того, щоб його застосовувати, слід дотримуватися чіткого формулювання кінцевої мети аналізу та його цілей, визначити функціональність його створення та проведення, взаємопов'язаність частин дослідження, їх єдності та ієрархічних зв'язків, виявити рівень розвитку аналізованих систем та їх складових, їх здатності до створення та накопичення потенціалу, розробити й використати інші інтегральні аналітичні показники, оскільки вони відображають їх інтегральні якості, у той час, як натуральні показники є лише способом вимірювання (відображення) певних властивостей, здійснити оцінку властивостей системи, а також її частин у відповідності з вихідними умовами та шляхами розвитку, знайти компроміс між централізацією або децентралізацією системи, а також врахувати властивість випадковості системи, беручи до уваги що більшість систем перебувають під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх випадкових факторів. Усі зазначені завдання є змістом відповідних принципів економічного аналізу.

Список використаних джерел:

1. Економічний аналіз : навч. посіб. / М. А. Болюх, В. З. Бурчевський, М. І. Горбаток ; за ред. М. Г. Чумаченка. – Київ : КНЕУ, 2001. – 540 с.
2. Завгородній В. П. Організація бухгалтерського обліку, економічного контролю та аналізу / В. П. Завгородній, В. В. Сопко. – Київ : КНЕУ, 2000. – 258 с.
3. Лазаришина І. Д. Економічний аналіз в Україні: історія, методологія, практика : монографія / І. Д. Лазаришина. – Рівне : НУВГП, 2005. – 369 с.
4. Мних Є.В. Економічний аналіз : підручник / Є.В. Мних. – К. : Знання, 2011. – 630 с. – (Вища освіта ХХІ століття).
5. Олійник О. В. Розвиток економічного аналізу в умовах інституційних змін : монографія / О. В. Олійник. – Житомир : ЖДТУ, 2008. – 653 с.